

3. Петренко Г. Володимир Бородянський: Проект закону про дезінформацію потребує краш-тесту. URL : <https://detector.media/infospace/article/174053/2020-01-20-volodimir-borodyanskii-proekt-zakonu-pro-dezinformatsiyu-potrebue-krash-testu/>.
4. Положення про Міністерство культури та інформаційної політики України : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2019 р. № 885. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/885-2019-%D0%BF>.
5. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 березня 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.
6. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 5 березня 1998 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237.
7. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 31. Ст. 241.
8. Положення про Державний комітет телебачення і радіомовлення України : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2014 р. № 341. URL : http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=161808&cat_id=32820.
9. Положення про Державну архівну службу України : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 р. № 870. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/870-2015-%D0%BF>.

Степаненко Кирило Володимирович
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Проблема відповідальності в міжнародному праві безпосередньо пов'язана із застосуванням джерел міжнародного права, створенням ефективних засобів для зміцнення міжнародного миру і правопорядку. Міжнародна відповідальність є одним з найдавніших інститутів міжнародного права, однак, незважаючи на його постійне практичне застосування й удосконалювання, правові норми цього інституту не кодифіковані, тому він ґрунтується, як правило, на застосуванні звичаєвих норм, що склалися на базі прецедентів і судових рішень.

Проблематика міжнародної відповідальності фізичних осіб лежить у площині визнання міжнародної правосуб'єктності індивіда загалом, що є предметом теоретичних дискусій, які ведуться протягом кількох років юристами-міжнародниками та представниками інших галузей правознавства. Діапазон думок, який виявився в процесі обговорення цієї проблеми, досить широкий: від впевненого визнання до повного заперечення з проміжними позиціями часткового визнання і вказівки на специфічний характер даної правосуб'єктності. Питання міжнародної правосуб'єктності фізичних осіб залишається дискусійним і у вітчизняній правовій науці. Вважається, що індивід не може бути суб'єктом міжнародного права і правосуб'єктність останнього поглинається правосуб'єктністю держави, громадянином якої він є. Слід визнати, що така позиція справедлива якщо мова йде про інститут міжнародної відповідальності.

Після прийняття Загальної декларації прав людини 10 грудня 1948 р., дискусія щодо визнання індивіда як суб'єкта міжнародного права перейшла на новий рівень, адже в ст. 6 цього документа зазначено, що «кожна людина, де б вона не знаходилася, має право на визнання своєї правосуб'єктності» [1]. Зі свого боку правосуб'єктність передбачає можливість нести відповідальність за вчинення протиправних дій. Основні аспекти міжнародної відповідальності, зокрема фізичних осіб, викладені у проекті статей про відповідальність Комісії міжнародного права ООН 2001 р., і ці положення у рішеннях багатьох міжнародних судів на сьогодні визнані як основні при визначенні відповідальності за порушення міжнародного права.

Багато вчених вважають, що нерідко державна відповідальність обмежується лише зобов'язанням компенсувати збитки. Проект статей 2001 р. не містить поняття «міжнародний злочин» і не передбачає кримінальної відповідальності держави. Це підтверджує, що Комісія міжнародного права схильна до того, що держави, які порушують міжнародний правопорядок, можуть обмежуватись зобов'язанням компенсувати збитки. Однак у 1998 році було ухвалено Римський статут Міжнародного кримінального суду; сам суд розпочав свою діяльність у 2002 році. У Римському статуті, зокрема, визначається таке поняття, як «міжнародний злочин» [2]. Головним суб'єктом відповідальності за скоєння цього тяжкого діяння є фізична особа, до якої застосовні усі

судові процедури. Щоб зробити висновок щодо наявності міжнародного правопорушення, необхідно встановити, чи мала місце дія або бездіяльність посадових осіб, що за чинними нормами міжнародного права може бути поставлено у вину державі, і таке діяння порушило міжнародне зобов'язання цієї держави. Оскільки держава може здійснювати певні дії або не діяти за допомогою своїх посадових осіб, їй може ставитись у провину міжнародно-протиправне діяння лише таких індивідів, які мають статус посадової особи. Дія чи бездіяльність цих осіб, що порушує норму міжнародного права, розглядається в міжнародній практиці як поведінка самої держави.

Норми, що визначають відповідальність держав у міжнародному праві, утворюють особливий міжнародно-правовий інститут. Зміст цього інституту змінювався відповідно до змін у розвитку міжнародного права. Норми, що становлять інститут міжнародно-правової відповідальності, мають переважно звичасвий характер, що надає підвищеної значимості їх кодифікації. Комісія міжнародного права ООН провела велику попередню роботу з цього питання. Інший важливий напрям у діяльності Комісії міжнародного права ООН – підготовка проекту Кодексу злочинів проти миру й безпеки людства, що проводилась у 1947–1954 рр. та була відновлена у 1982 році.

Отже, злочини міжнародного характеру (злочинні вчинки фізичних осіб) зачіпають інтереси двох, декількох чи багатьох держав, тобто мають міжнародну небезпечність, тому вони є підставою для кримінального, а не міжнародно-правового покарання. Юридичною підставою для відповідальності за такі діяння є міжнародні угоди з боротьби з конкретними видами злочинів і прийняті відповідно до них внутрішньодержавні норми кримінального права. Боротьба з такими правопорушеннями передбачена нормами міжнародного права, проте, як вважають деякі науковці, відповідальність фізичних осіб у таких випадках не є міжнародно-правовою. Однак це припущення слід залишити дискусійним, адже воно протирічить згаданому проекту статей та діяльності Міжнародного кримінального суду. Згідно із Проектом статей 2001 р., держава несе відповідальність за поведінку осіб, що діють від імені держави (ст. 5), тому відповідальність фізичної особи, яка вчинила міжнародний злочин у статусі посадової особи, крім інших форм відповідальності, має і міжнародно-правовий характер.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103.
2. Римський статут міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588

Талдикін Олександр Васильович
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

РОЗВИТОК ПРАВА ПЕРВІСНИХ ДЕРЖАВНИХ УТВОРЕНЬ ТА ДЕЯКІ НОРМИ РЕГУЛЯЦІЇ ПЕРВІСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Суттєвою відмінністю первісної людини від тварин була здатність до саморегуляції суспільних відносин. Саморегуляція ґрунтувалася на суспільних регуляторах та дозволяла звільнити психічну енергію людини від жаху й тривожності перед світом, який оточує, спрямувавши її на відтворювану діяльність. За допомогою саморегуляції встановлювались стабільні суспільні відносини, які виключали випадкові суб'єктивні мотиви поведінки, що зі свого боку надавало первісній людині окремі гарантії безпеки.

Особливості нормативної культури первісної людини полягали у тому, що для її свідомості були характерні:

- *соціонормативний синкретизм*: злиття уявлень про предмет із нормою поведінки стосовно нього;
- реальне буття явища, предмета «узаконювало» його право на майбутнє існування;
- незалежне визначалось реально існуючим, а норма – фактом;
- у первісних нормах регуляції минуле панувало над сучасним, формувало його за своїм зразком;